

Pääkirjoitus

Mari Maasilta

Valvooko sähköinen julkaisu tutkijaa?

Osallistuin viime keväänä Pohjois-Suomen kirjailijapäiville, joilla erään pääluennon avausdia oli vaikuttava: dian otsikkona on Your E-Book Is Reading You ja kuvassa englanninkieliseltä kirjansivulta tuijottava valtava silmäpari. Luennon pitjä oli tekijänoikeusjuristi ja kirjailija Anu Ojala, joka valmistelee väitöskirjaansa tekijänoikeuksien ja sananvapauden suhteista Lapin yliopiston oikeustieteelliseen tiedekuntaan.

Ojala käsitteli luennossaan e-kirjaan mahdollisesti liittyviä sananvapausongelmia eli niitä uusia riskejä, joita sekä kirjailija että lukija kohtaavat sähköisiä kirjoja kirjoittaessaan tai niihin tarttuessaan. Kirjailijan näkökulmasta riskejä sisältyy siihen, että tieto siitä, mitä kirjailija kirjoittaa, leviää nykyisin hetkessä maailman ympäri, jos niin halutaan. Vaarallista tämä on sen vuoksi, että aihe, joka on kansallisesti hyväksytty ja turvallinen, ei välttämättä olekaan sitä kaikkialla maailmassa. Myöskään lukija ei välttämättä tule ajatelleeksi, että kirjat, joita hän on etsinyt tai lukenut ovat entistä helpommin jäljitettävissä. Mitä, missä ja miten luetaan, on helppo saada selville, välittää eteenpäin ja yhdistää muihin tietokantoihin. Kukaan ei tiedä, minkälainen tiedonkokoaisuuksia uusilla menetelmillä saadaan aikaan. Koska kaikesta kirjoitetusta kirjallisuudesta ja lukemisesta jää elektroninen jälki, kulttuuriset puhdistukset ovat entistä helpompia.

Riski ei tietenkään koske vain kirjailijoiden ammattikuntaa, vaan myös esimerkiksi tutkijoita. Jättämiemme sähköisten jälkien perusteella on kaikenlainen tutkimuksen poliittinen kontrolli entistä helpompaa. Syyskuussa ilmestyneessä Lapin Kansassa Anu Ojala kommentoi Turkin vallankumousta seuranneita muun muassa tuomioistuimiin ja yliopistoihin kohdistuneita puhdistuksia. Hänen mukaansa ei ole epäilystäkään siitä, "...etteikö lähtijöiden joukkoa valittaessa olisi hyödynnetty laajasti ihmisten jättämiä digitaalisia jälkiä ja selvitetty, kuka on presidentille myötämielinen ja kuka ei". (Lapin Kansa 24.9.2016.) Entä miltä mahtaisi tuntua tutkijasta, joka eräänä päivänä huomaisi, että hänen vain sähköisesti julkaisemansa artikkeli onkin kaikessa hiljaisuudessa kadonnut sen poliittisesti tai taloudellisesti epäilyttävien tulosten takia?

Itseeni Ojalan luento kevään kirjailijapäivillä upposi erityisesti sen vuoksi, että olin vain viikkoa aiemmin osallistunut erääseen toiseen koulutustilaisuuteen, jossa oli käsitelty digitalisoitumisen tuomia muutoksia sopimus- ja tekijänoikeusasioihin. E-kirjojen kustantajalle oli kyllä annettu runsaasti puhe-aikaa e-kirjojen markkinointiin, mutta

sanallakaan ei viitattu julkaisemiseen liittyviin riskeihin. Hyvä muistutus jälleen kerran siitä, mihin kriittistä tutkimusta tarvitaan. Kun silmäilin Ojalan dioissa ollutta Yhdysvaltain kirjastojen yhteistä, American Library Associationin pitämää luetteloja kirjoista, joita on yritetty saada sensuurin hampaisiin, en voinut olla miettimättä, minkälaisia tutkimuksia eri puolilla maailmaa mahdetaankaan listata vaarallisiksi. Kovin kummallisia salaisuuksia ei tutkimuksenkaan luultavasti tarvitse paljastaa joutuakseen mustalle listalle, jos kyseenalaiseksi kaunokirjallisuuden puolella luetaan Harry Potterit ja Steinbeekin Hiiriä ja ihmisiä?

Sensuuria on ollut aina ja tulee luultavasti olemaan, mutta suuri muutos on tapahtunut siinä, kuinka helposti tekemisiämme voidaan seurata. Tieteen ihanteeseen kuuluu avoimuus, joten kukaan tuskin haluaakaan piilottaa julkaisujaan kirjaston uumeeniin, mutta avoimuutta kaipaisi myös siihen, kuinka tieteentekijöitä valvotaan. Vai valvomme kenties jo nyt itse itseämme ja teemme tutkimusta vain aiheista, joita valtanpitäjät suosivat?

***

Media & viestintä on viime vuosina ponnistellut ahkerasti kehittyäkseen entistä kiinnostavammaksi ja ajankohtaisemmaksi tieteelliseksi julkaisuksi. Refereejärjestelmän läpikäyneet artikkelit ovat edelleen lehden perusta ja olemassaolon oikeuttaja, mutta joka numeroon olemme yrittäneet tuoda myös muuta media- ja viestintätutkimukseen liittyvää aineistoa. Tästä numerosta alkaen julkaisemme tietoja tuoreista alan väitöstutkimuksista. Ensimmäisellä kerralla mukana ovat kaikki informaattikkomme löytämät tämän vuoden aikana tarkastetut media- ja viestintätutkimuksen alan väitöstutkimukset. Tulevissa numeroissa listataan aina lehden ilmestymiskertojen välillä valmistuneet tutkimukset. Listassa kerrotaan oleellimmat nimi- ja tekijätiedot, mutta myös väitöslähtö tiedot ovat tervetullutta aineistoa lehteen. Muistakaa siis tarjota lehtiöitänne!